

► EKSKLUZIVNO OTKRIĆE NA KAPTOLU

SANJIN STRIČIĆ/PROSELL

PRONAŠLI NESTALU CRKVVU

► VIŠE NA STR. 4

TAJNE KATEDRALE Restauratori za 24sata: Našli smo sakristiju iz 1242., grafite na glagoljici, dešifrirali smo 'potpis' Hermana Bollea

► Kristina Krulić i Matija Deak iz restauratorskog zavoda rade na otkrićima u katedrali

DOKUMENTALNA HRZ

► **SKRIVENE TAJNE KATEDRALE**

OTKRILI BOLLEOV 'POTPIS' I CRKVVU IZ 1242.

Zagrebački potres otkrio je 800 godina stare dijelove katedrale. Konzervatori su u njoj našli i nepoznate grafite na glagoljici

Piše: **BOGDAN BLOTNEJ**

Krasanka Majer Jurišić, pročelnica Službe za nepokretnu baštinu Hrvatskog restauratorskog zavoda (HRZ), gotovo je zanimala kad je otvorila rezultate ispitivanja starosti metodom C14 uzoraka iz zagrebačke katedrale Uznesenja Blažene Djevice Marije i svetih Stjepana i Ladislava. ►

➤ STAROST DIJELOVA ZIDA I ŽBUKE METODOM C14 ANA

◀ Tren prije poslala ih joj je kolegica s Instituta "Ruder Bošković", koja je analizirala uzorke iz dosad nepoznatih dijelova zagrebačke prvostolnice. U njima je pisalo kako su stari gotovo 800 godina, odnosno dio su očuvanih dijelova srednjovjekovne katedrale, za koju su svi mislili da je srušena u naletu Tatara 1242. Za nešto što je samo bilo zapisano na papiru, puki prah koji je odnio vjetar, ispostavilo se kako je iz tog vremena ostalo sačuvano praznina s sjevernog zvonika, zidovi te stari prozori sakristije.

Starije strukture otkrivene su i u prostorima riznice. Ondje su čak tri različite povijesne podnice, od početka 13. stoljeća do baroka. Utvrdili su i starost otklesanih dijelova profiliranih kamenih rebara svodova, a potječu iz druge polovine 13. stoljeća.

- Nismo mogli vjerovati da smo otkrili ostatke iz doba Tatara. U stručnoj literaturi u pravilu je uvriježeno mišljenje da su Tatari došli i srušili katedralu. Bili su neki koji su to dovodili u pitanje, sumnjali su, ali ostalo je na tome. Mi smo našli materijalne dokaze. To je velika stvar da smo našli nešto što je starije od kasnog srednjeg vijeka - rekla nam je Majer Jurišić. Zato su žbuku poslali na analizu kako bi laboratorij zaista potvrdio njihove zaključke.

'BILO NAS JE STRAH'

- Nismo željeli s tim ishitreno izlaziti, da se ne stvara nova fama. Nismo otvorili šampanjac, ali da, bili smo presretni. Zapravo, bilo nas je i strah. Vi u tom trenutku ne znate je li to to. Zvala sam odmah kolegicu na 'Ruder', da potvrdi stvar, da se netko nije zabunio - kaže nam vidno sretna Majer Jurišić. Podsjetimo, tog jutra 22. ožujka 2020. Zagreb je imao najstrašnije buđenje na svijetu. Potres od 5,5 stupnjeva prema Richteru sve je izbacio iz kreveta, urušio je mnoge bolnice, domove i crkve. Ljudi su s nevjericom gledali u katedralu, čiji je južni zvonik ostao bez vrha. Niti više od tri godine poslije ondje nije služena niti jedna misa, a radovi nisu ni blizu gotovi. Znanstvena istraživanja, koje je ondje proveo HRZ trebala su osigurati uvjete za buduću obnovu.

Strukture ispod poda tek trebamo istražiti. U njih bi se mogao smjestiti sarkofag Alojzija Stepinca

Istraživanje će početi čim završi konstrukcijska obnova

S obzirom na značaj katedrale, bilo je jasno kako će trebati prava vojska samo da raščisti taj prostor, sačuva neprocjenjive umjetnine, oltare, skulpture, orgulje pa i sarkofag s blaženim Alojzijem Stepincem. No nitko se nije nadao da će doći do vjerojatno najznačajnijeg otkrića u povijesti katedrale. - Vi krenete istraživati katedralu o kojoj svi sve znaju, smatralo se da je već sve napisano. Kolega Damjanović detaljno je obradio Bolléa, napisao je debelu knjigu. Iscrpnu monografiju o katedrali sastavili su Ana Deanović i Željka Čorak još '80-ih godina. I onda vi počnete raditi, samo da se zabilježe slojevi. I onda dođete do nekih otkrića da ne povjerujete. To vam je takav posao - kaže i više nego skromno Majer Jurišić i dodaje kako zbog toga voli svoj posao.

Restauratori su tako u katedrali otkrili i do sada nepoznate grafite ispod žbukanih slojeva na kamenim klesanicima visokih tornjića, koji se nalaze uz svetište. Datiraju iz razdoblja srednjeg i ranog novog vijeka te su jedinstveni i iznimno važni povijesni izvori. Pisani su dijelom na glagoljici, dijelom na latinici, a uz potpise, inicijale i godine, sadrže jednostavne, naivne crteže. Zaključuju kako su dio njih urezali učenici katedralne škole.

Također su našli ostatke kamenih elemenata nekadašnje galerije između zvonika katedrale. Nalazila se na mjestu današnjeg pjevališta, a ostaci datiraju iz kasnog srednjeg vijeka.

BOLLEOV KOD

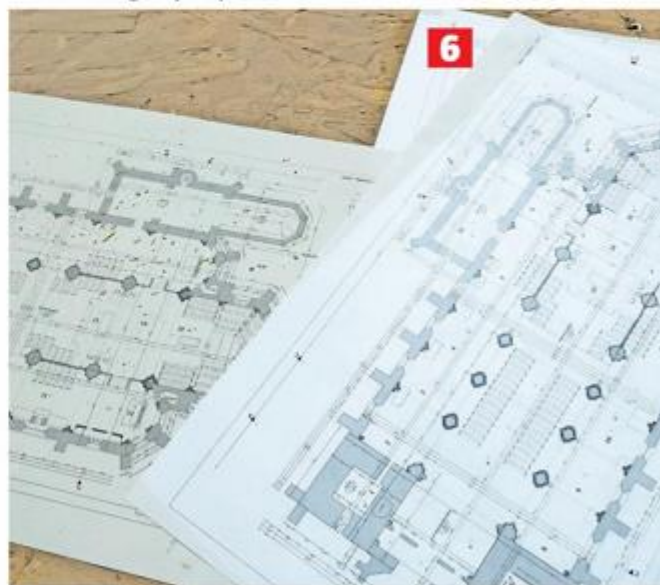
Iako se mislilo da su znali sve o radu arhitekta Hermana Bolléa, čiji se rad ne može odijeliti od postojanja današnje katedrale, restauratori su uspjeli "razbiti njegov kod". Otkrili su što je sve točno radio nakon potresa iz 1880. i opovrgnuli neke tvrdnje za koje su mislili da su istinite. Zato je analiza nakon potresa postala prilika da se uopće istraže neke stvari.

- Bilo je izazovno definirati intervencije koje je radio Bollé, na koji ih je način radio i kako ih je maskirao. Zapravo, vi ne možete, na oko, točno procijeniti je li nešto srednjovjekovna struktura naše katedrale ili je Bolléova intervencija. Njegov kod, odnosno rad, pokazuje

OPET BI MOGAO ZASJATI KROV S GLAZIRANIM CRIJEPOM

- 1) Ispod novijega, konzervatori su na peti svoda katedrale našli dekorativni oslik s kraja 19. stoljeća.
- 2) Sondiranjem su željeli otkriti kakve su motive koristili u ranijim fazama uređenja prvostolnice.
- 3) Iskra Karniš Vidović iz HRZ-a uspjela je rekonstruirati izgled krova katedrale. Predložili su da ga opet postave.

IZIRALI SU STRUČNJACI S INSTITUTA 'RUĐER BOŠKOVIĆ'

kako je on spajao dijelove. Pri tome nije jasno išao, pokušavao je imitirajući uklopiti se u zatečenu situaciju. Nismo ni znali da je on mnogo toga iznova napravio - kaže pročelnica. Tako su smatrali da su svodovi bočnih brodova u istočnom dijelu katedrale stari. Vidjela su se rebra, oblikovanje, a na kraju se ispostavilo da su to novi, Bolléovi svodovi.

- Toliko je bio jak u svojem prividu da je navodio na pogrešne zaključke - kaže pročelnica.

HRZ je u katedralu ušao odmah nakon potresa i sudjelovao je u svim poslovima hitnih mjera sanacije konstrukcije. Uz podršku rektora katedrale, mons. Zlatka Korena, osim njihovih zaposlenika ondje su radili njihovi kolege iz zagrebačkoga Gradskog zavoda za zaštitu spomenika kulture i prirode, povjesničari Odjela za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, istraživači Instituta za povijest umjetnosti iz Zagreba, stručnjaci Instituta "Ruđer Bošković", stručnjaci Nadbiskupskog arhiva te Ureda za kulturna dobra i Riznice zagrebačke katedrale. Ukupan broj suradnika bio je 73.

NOVI IZGLED KATEDRALE

Unatoč otkrivenim tajnama katedrale, istraživanja nisu stala. Sljedeće je, kažu nam, arheološko istraživanje struktura ispod razine današnjeg poda katedrale. Počinje odmah nakon što dovrše najnužnije zahvate konstruktivne sanacije i osiguranja sigurnog pristupa. Iako zasad ne očekuju nova otkrića, jer je pod već otvoren prilikom postavljanja podnoga grijanja, istraživanje bi trebalo ispitati mogućnosti korištenja tog podzemnog prostora. U njega bi mogli, ako tako Nadbiskupija odluči, smjestiti Stepinčev sarkofag. Do njega bi se spuštalo odmah kraj bočnih ulaza u katedralu, što je mnogo bolje rješenje od dosadašnjeg. Osim toga, HRZ je predložio da se arheološki istraži i cijeli dostupni prostor unutar bedema.

Druga novost, koja bi trebala unijeti novi život katedrali i učiniti Zagreb dojmlijivijim mjestom, povratak je staroga krova. Sadašnji limeni pokrov je dotrajavao te će ga svakako morati ukloniti.

- Predložili smo vraćanje krova od glaziranog crijepa, koji je na katedralu postavljen u velikoj obnovi nakon potresa 1880. Prikupljenim podacima o njegovu izgledu, kao i prema izrađenoj rekonstrukciji, sad je moguće u cijelosti vratiti sve njegove elemente - kaže Majer Jurišić. ■

NEKE KLESARSKE OZNAKE VIDJELI SU PRVI PUT

- 4) U riznici katedrale našli su barokni, renesansni i srednjovjekovni pod.
- 5) Na zidu južnog tornjića našli su nepoznate grafite na latinici i glagoljici. Misle da su ih urezali učenici katedralne škole.
- 6) Tvrtnka Foretić i sinovi izradila je arhitektonsku dokumentaciju postojećeg stanja.
- 7) Na rebu svoda katedrale pronašli su dosad neviđen klesarski znak.